

1. Charakteristika kraje a jeho postavení v rámci České republiky

Jihočeský kraj je dlouhodobě vnímán především jako zemědělská oblast s rozvinutým rybníkářstvím a lesnictvím. Až v průběhu minulého století se zde rozvinul průmysl se zaměřením na zpracovatelské činnosti. Kraj představuje geograficky poměrně uzavřený celek, jehož jádro tvoří jihočeská kotlina. Na jihozápadě je obklopena Šumavou, na severozápadě výběžky Brd, na severu Středočeskou žulovou vrchovinou, na východě Českomoravskou vrchovinou a na jihovýchodě Novohradskými horami. V jihočeské kotlině se rozkládají 2 pánve, a to Českobudějovická a Třeboňská.

Podstatnou část hranice kraje tvoří státní hranice s Rakouskem a Spolkovou republikou Německo (v celkové délce 323 km), dále sousedí s kraji Plzeňským, Středočeským, krajem Vysočina a Jihomoravským krajem. Příhraniční charakter kraje poskytuje možnosti efektivní přeshraniční spolupráce ve výrobní oblasti i v oblasti služeb spolu s rozvojem cestovního ruchu, kde je využívána celková atraktivita kraje s méně narušenou přírodou a množstvím kulturních památek.

Rozlohou 10 057 km² představuje kraj 12,8 % z celé České republiky. Z tohoto území zaujímají třetinu lesy, 4 % pokrývají vodní plochy. Převážná část území leží v nadmořské výšce 400 - 600 m, s čímž souvisejí poněkud drsnější klimatické podmínky. Nejvyšším bodem na území Jihočeského kraje je šumavský vrchol Plechý (1 378 m), naopak nejnižším místem (330 m) hladina Orlické přehrady v okrese Písek.

Území kraje náleží do povodí horní a střední Vltavy s přítoky Malší, Lužnicí s Nežárkou, Otavou s Blanici a mnohými dalšími. V minulosti zde bylo vybudováno 7 tisíc rybníků, jejichž celková výměra dnes představuje více než 30 tis. hektarů. Největšími z nich jsou rybníky Rožmberk s rozlohou 490 ha, Bezdrev se 450 ha a Horusický rybník se 415 ha, které jsou zároveň největšími rybníky v České republice. Kromě toho byla na území kraje vybudována velká vodní díla: Lipno (největší vodní plocha v České republice 4 870 ha), Orlík s rozsáhlými rekreačními oblastmi, Husinec a Římov, který zásobuje pitnou vodou značnou část kraje. V souvislosti s výstavbou jaderné elektrárny Temelín byla vybudována vodní nádrž Hněvkovice.

Jihočeský kraj není územím bohatým na suroviny, nejsou zde téměř žádné zdroje energetických surovin. Významným přírodním bohatstvím jsou však rozsáhlé lesy, zejména na Šumavě a v Novohradských horách. Jedná se především o lesy jehličnaté, smrkové a borové. Největší surovinové bohatství tvoří ložiska písků a štěrkopísků, cihlářské hlíny, kameniva a sklářských písků. Z ostatních zdrojů je nejvýznamnější rašelina a v některých lokalitách také vápenec, křemelina a grafit.

Životní prostředí kraje lze v rámci České republiky charakterizovat jako méně poškozené. I když se zatížení emisemi postupně snižuje, je zde řada zdrojů znečištění, hlavně v zemědělství a průmyslu. Lesní porosty jsou ze čtyř pětín hodnoceny jako bez poškození, zbývající část jako mírně poškozené. Příznivým jevem je poměrně čisté ovzduší, jedno z nečistších v celé republice.

Území kraje mělo vždy spíše rekreační charakter než charakter průmyslově vyspělé oblasti. Snaha o zachování přírodního prostředí se odrazila ve zřízení Národního parku Šumava (rozloha 685 km², z toho 340 km² náleží do Jihočeského kraje), chráněných krajinných oblastí Šumava (rozloha 945 km², z toho 728 km² se rozkládá na území Jihočeského kraje), Třeboňsko (700 km²) a Blanský les (212 km²). V kraji se nachází 300 maloplošných chráněných území a celá řada chráněných přírodních výtvorů.

Městskými památkovými rezervacemi jsou historická centra měst České Budějovice, Český Krumlov (zařazeno mezi památky UNESCO), Jindřichův Hradec, Prachovice, Slavonice, Tábor a Třeboň. Kromě toho je v kraji celá řada historických pamětihodností, například zámky Hluboká nad Vltavou, Český Krumlov, Orlík, Blatná, Červená Lhota a hrad Zvíkov. Významná je též lidová architektura, především tzv. „selské baroko“. Mezi nejznámější památky tohoto druhu patří náves v Holašovicích (okres České Budějovice), která byla v roce 1998 zařazena mezi památky chráněné UNESCO.

V Jihočeském kraji bylo k 1. 1. 2003 zřízeno 17 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 37 správních obvodů obcí s pověřeným úřadem. Pověřené obecní úřady spravují obce v území, které je skladebné do okresů i do správních obvodů obcí s rozšířenou působností (kromě 1 obce z okresu Písek a 1 obce z okresu Tábor, které náleží ke správnímu obvodu Týn nad Vltavou v okrese České Budějovice). Státní správu v oblasti územní infrastruktury zajišťuje 46 stavebních úřadů, v daňové oblasti je to 17 finančních úřadů a základní údaje o obyvatelstvu zajišťuje 114 matrik.

Jihočeský kraj je krajem s nejmenší hustotou zalidnění z celé České republiky. Koncem roku 2005 v kraji žilo více než 627,8 tis. obyvatel, tedy 62 obyvatel na 1 km². Z jeho 7 okresů má největší hustotu obyvatelstva okres České Budějovice, kde žije zhruba čtvrtina obyvatel kraje. Je to dáno především soustředěním do samotného města České Budějovice, v němž bydlí 94,7 tis. osob. Dalšími velkými městy jsou Tábor (35,9 tis. obyvatel), Písek (29,9 tis. obyvatel), Strakonice (23,3 tis. obyvatel) a Jindřichův Hradec (22,6 tis. obyvatel). V těchto 5 městech žije třetina Jihočechů. Naproti tomu nejmenší obce do 200 obyvatel představují 38,4 % z celkového počtu obcí, ale žije v nich pouze 4,1 % celkového počtu obyvatel kraje. Nejmenší obcí v kraji

(i v celé České republice) je obec Vlkov v okrese České Budějovice s 19 trvale žijícími obyvateli. Celkem je v kraji v současné době 623 samosprávných obcí (46 z nich má statut města) s téměř 2 tisíci částmi obcí. Podíl městského obyvatelstva dosáhl k 31. 12. 2005 celkem 64,3 %.

Obyvatelstvo kraje má proti republikovému průměru poněkud mladší věkovou strukturu (průměrný věk je 39,8 roku). Dlouhodobě nižší je zde rovněž úmrtnost (10,2 úmrtí na 1 000 obyvatel) a naopak vyšší porodnost (9,8 živě narozených na 1 000 obyvatel). Od demografické struktury kraje se výrazněji odlišuje pohraniční okres Český Krumlov s pestřejším národnostním složením. Je zde mladší věková struktura, nejvyšší hodnoty porodnosti, relativně nízká úmrtnost. V posledních letech trvale ubývá obyvatel okresu Tábor. Naopak růst trvale zaznamenávají pouze okresy České Budějovice a Český Krumlov.

Podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001 dosáhl podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním z celkového počtu osob patnáctiletých a starších 7,8 % (v roce 1991 to bylo 6,3 %) a podíl osob s úplným středním vzděláním (včetně vyššího) 28,4 % (v roce 1991 to bylo 23,2 %). Vyšší podíl osob s vysokoškolským vzděláním mají v České republice pouze v Hl. městě Praze, Jihomoravském a Olomouckém kraji. Vyšší podíly osob s úplným středním vzděláním pak byly zaznamenány jen v Hl. městě Praze a Královéhradeckém kraji. Jako věřící se při sčítání lidu 2001 označilo 34,7 % obyvatel, což je mírně nad republikovým průměrem.

Na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice se kraj podílí pouze 5,5 %, v přepočtu na 1 obyvatele však dosahuje 89,1 % republikového průměru a je mezi kraji na 6. pozici (po Hl. městě Praze, Plzeňském, Středočeském, Jihomoravském a Královéhradeckém kraji). Tvorba hrubého fixního kapitálu představovala v roce 2005 na území kraje hodnotu 47,4 mld. Kč (6,4 % z ČR).

V zemědělství převažuje v rostlinné výrobě pěstování obilovin, olejnin a píce, významná je též produkce brambor. V živočišné výrobě se jedná především o chov skotu a prasat. Celkově se zde vytváří zhruba 11 % zemědělské produkce celé republiky. Dlouholetou tradici má v kraji rybníkářství. Celková plocha rybníků, v nichž se chovají ryby, se pohybuje kolem 25 000 ha. Vytváří se v nich polovina produkce ryb České republiky, významný je také podíl v chovu vodní drůbeže (kachen a hus). Průmyslová výroba je koncentrována především v českbudějovické aglomeraci, výraznější podíl průmyslu je rovněž v okresech Tábor a Strakonice. V České republice však kraj nepatří mezi rozhodující průmyslové oblasti, podíl na tržbách průmyslových podniků ČR v roce 2005 činil 4,7 %. Z odvětvového hlediska převažuje zpracovatelský průmysl, v jeho rámci pak výroba potravin a nápojů, výroba dopravních prostředků a zařízení. Stavební podniky v kraji zajišťují především práce na nové výstavbě, modernizaci a rekonstrukci v rámci Jihočeského kraje (na produkci v ČR se podílely 4,1 %).

Podle výběrových šetření pracovních sil je v hospodářství kraje zaměstnáno celkem zhruba 300 tis. osob, z toho téměř třetina v průmyslu, 13 % v obchodu a opravách spotřebního zboží, 10 % ve stavebnictví. Průměrná hrubá měsíční mzda v roce 2005 dosáhla 16 632 Kč (na fyzickou osobu), za celorepublikovým průměrem však zaostala o 2 392 Kč (toto zaostávání je do určité míry dáno strukturou hospodářství kraje).

Koncem roku 2005 bylo v kraji evidováno 23 632 uchazečů o zaměstnání. Míra registrované nezaměstnanosti dosahovala koncem prosince 6,69 %; v mezikrajovém porovnání zaujímal Jihočeský kraj čtvrtou nejnižší příčku po Hlavním městě Praze, Středočeském a Plzeňském kraji.

Ve statistickém registru ekonomických subjektů bylo koncem roku 2005 registrováno více než 144 tis. podniků, organizací a podnikatelů. Jeho největší část tvořili podnikatelé - fyzické osoby nezapsané v obchodním rejstříku (více než 101,7 tis. subjektů) a samostatně hospodařící rolníci a zemědělní podnikatelé (8,5 tis. subjektů).

Ekonomické aktivity jsou nemyslitelné bez možnosti bydlení. Podle výsledků sčítání k 1. březnu 2001 bylo v kraji téměř 148 tis. domů, z toho 111,5 tis. domů bylo trvale obydlených. Bylo zjištěno 279,9 tis. bytů, z toho 231,3 tis. bytů trvale obydlených. Z celkového počtu trvale obydlených bytů bylo 40 % ve vlastním domě, 25,3 % nájemních, 14,9 % družstevních a 8,6 % v osobním vlastnictví. V první polovině 90. let došlo k útlumu bytové výstavby, ve 2. polovině se situace mírně zlepšila. V roce 2005 bylo dokončeno 1 956 nových bytů, kromě toho bylo 913 bytů zmodernizováno.

V kraji je zaznamenávána stále se zvyšující intenzita dopravy, zejména silniční. V železniční dopravě sice přes jeho území nevedou hlavní železniční koridory, přesto je zde několik důležitých uzlů. Mezi zajímavosti jižních Čech patří zbytky koněspřežní železnice (první na evropské pevnině), spojující město České Budějovice s hornorakouským Lincem. Nalezneme zde rovněž nejvýše položenou železniční stanici v ČR (Kubova Huť) a také úzkokolejně dráhy směřované z Jindřichova Hradce do Obrataně a do Nové Bystřice. Silniční síť zajišťuje dostatečnou základní dopravní dostupnost sídel, území kraje však v současné době není napojeno na republikovou dálniční síť. Poštovní služby poskytuje kolem 230 pošt, to znamená, že poštu v místě má třetina obcí.

Síť školských zařízení tvoří 291 mateřských škol, 231 základních škol, 24 gymnázií, 59 středních odborných škol, 40 středních odborných učilišť, 16 vyšších odborných škol. Vysokoškolské vzdělání je možno získat na některé ze 6 fakult veřejných vysokých škol. Jihočeská univerzita má 5 fakult, které sídlí v Českých Budějovicích - zemědělskou s detašovaným pracovištěm ekonomiky a techniky cestovního ruchu v Táboře, pedagogickou, biologickou, zdravotně sociální, teologickou. V Jindřichově Hradci pak sídlí Fakulta managementu Vysoké školy ekonomické Praha. Kromě toho je možno studovat na 2 soukromých vysokých školách, a to Vysoké škole evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích nebo na Filmové akademii M. Ondříčka v Písku. Na vysokých školách v kraji studuje v řádném studiu více než 8 200 studentů.

Zdravotnická péče je koncentrována především v 10 nemocnicích s 3 737 lůžky, dále v 6 odborných léčebných ústavech a 4 léčebnách pro dlouhodobě nemocné. Ambulantní péči pak zajišťuje (včetně detašovaných pracovišť) více než 400 ordinací praktického lékaře pro dospělé, 252 ordinací dětského lékaře a 389 ordinací stomatologa. Zařízení sociální péče disponují 4 398 místy.

Kulturní zařízení se soustřeďují převážně ve městech, hlavně ve městech okresních. Mezi nejznámější kulturní zařízení patří Jihočeské divadlo, Alšova jihočeská galerie, přírodní divadlo s otáčivým hledištěm v Českém Krumlově a mnohé další. V kraji je k dispozici 14 divadel, 70 muzeí a památníků, 53 stálých kin, 121 galerií a výstavních síní, 639 veřejných knihoven a řada dalších zařízení.

Tělovýchovné a sportovní vyžití je možné na 66 krytých a otevřených stadiónech, v 364 tělocvičnách, na téměř 920 hřištích. K dispozici je zde rovněž 13 krytých plaveckých bazénů, 137 otevřených bazénů a koupališť, 17 zimních stadiónů (krytých i otevřených) a 400 ostatních sportovních zařízení.

Přírodního prostředí s vysokou lesnatostí, vodními plochami a velkým počtem kulturních památek (téměř 6 tis. objektů) je využíváno k návštěvám a rekreaci občany z celé ČR a v hojně míře i zahraničními turisty. V letním období láká zejména oblast Lipna, Orlíku, jihočeských rybníků, ale také Šumavy, v zimě pak lyžařské areály Zadov - Churáňov a Lipno - Kramolín. V roce 2001 (poslední census ubytovacích zařízení) bylo k dispozici v kraji 64,3 tis. lůžek (z toho téměř polovina je sezónních) a kolem 20 tis. míst na volné ploše (k táboření). Ve struktuře ubytovacích zařízení bylo 218 hotelů s 12,3 tisíci lůžek, 403 penzionů s 9,4 tis. lůžky, 107 kempů (8,3 tis. lůžek), 406 ostatních hromadných ubytovacích zařízení (26,8 tis. lůžek) a 1 671 individuálních ubytovatelů (10,1 tis. lůžek). Specifikem kraje je rovněž existence více než 25 tis. zařízení pro individuální rekreaci (chaty, rekreační chalupy).

Na území kraje se nalézají několik hraničních přechodů silničních (Strážný, Zadní Zvonková, Přední Výtoň, Studánky, Dolní Dvořiště, Nové Hrady, České Velenice, Halámky, Nová Bystřice, Slavonice), 2 přechody železniční (Horní Dvořiště, České Velenice) a dále přechody, které jsou otevřeny pro pěší, cyklisty, případně lyžaře (Bučina, České Žleby, Stožec, Nové Údolí - Třístoličník, Plechý, České Velenice (lávka), Chlum u Třeboně). Kromě toho se v průběhu turistické sezóny, popřípadě k významným příležitostem, otevírají dočasné přechody pro pěší.

V roce 2005 se v kraji ve statisticky sledovaných hromadných ubytovacích zařízeních ubytovalo více než 1 023 tis. návštěvníků, z toho cca 327 tis. ze zahraničí, převážně ze SRN, Nizozemska a Rakouska. Průměrná doba pobytu jednoho zahraničního návštěvníka dosahovala 3,7 dne. Dále řada zahraničních turistů přijíždí na jednodenní návštěvy, které není zatím možno statisticky sledovat. Navštěvují především centra blízka hranici.

V průběhu celého roku jsou pořádány na Výstavišti v Českých Budějovicích různé typy výstavnických akcí. Nejvýznamnějšími z nich jsou mezinárodní zemědělská výstava „Země živitelka“ a výstava „HOBBY“. Tyto výstavy navštíví v průběhu roku cca 350 tis. návštěvníků.

V posledních letech se rozvíjí mnoho forem přeshraniční spolupráce. Jednou z nich je Euroregion Šumava/Bayerischer Wald/Mühlviertel, který zahrnuje území o celkové rozloze 16 345 km² s 1,3 mil. obyvateli. Sdružuje 109 hornorakouských obcí, 83 bavorských obcí a 93 českých obcí (z toho 57 obcí je z Jihočeského kraje). Přínosy lze spatřovat ve vytváření a realizaci společných projektů, především v oblasti dopravy, služeb a cestovního ruchu a vzájemné výměně zkušeností. V květnu 2002 byla podepsána zakládací listina dalšího euroregionu s názvem „Silva Nortica“, který zahrnuje území okresů Jindřichův Hradec, České Budějovice, Písek a Tábor. V Dolním Rakousku se jedná o okresy Zwettl, Krems, Gmünd, Waidhofen an der Thaya a Horn. Euroregion představuje území o rozloze 10 639 km² s téměř 0,7 mil. obyvateli. Cílem přeshraniční spolupráce je společná reprezentace regionu, výměna informací, rozvoj cestovního ruchu, a podobně. Na jihočeské straně je do něho zapojeno 43 obcí s více než 265 tis. obyvateli.